

vormde Kerk te verlaten en over te komen naar de Remonstrantse Broederschap en dat deze groep door de Broederschap als een nieuwe gemeente erkend werd?

In de jaren die hieraan voorafgingen hebben aanhangers van de moderne richting zich steeds minder thuis gevoeld in de Hervormde Kerk.¹⁸ Met de wijzigingen in het Algemeen Reglement in 1852, die pas in 1867 geëffectueerd werden, waarin de bevoegdheid tot het kiezen van ambtsdragers in handen van de lidmaten gegeven werd, was in deze kerk een theologische verrechtsing opgekomen. In plaatsen waar voorheen een modern predikant stond, werden nu orthodoxe kerkenraadsleden gekozen die bij een vacature geen modernen meer beriepen. Verder werd het functioneren van de nog overgebleven moderne predikanten lastiger. Bijvoorbeeld bij het aannemen van catechisanten als leden van de Hervormde Kerk dienden deze predikanten orthodoxe vragen te stellen dan zij met hun eigen visie in overeenstemming konden brengen. In Amsterdam leidde dit tot een *doleantie ter linkerzijde* toen de gebroeders Hugenholtz hun ambt als predikant van de hervormde Gemeente in het begin van 1878 neerlegden en een Vrije Gemeente oprichtten.

De discussie over een mogelijke opvang van deze malcontente hervormden binnen de Broederschap speelt in 1878 al enige jaren. In 1856 had ds. C.W. van der Pot de vraag gesteld of het wenselijk zou zijn om onder meer voor de in Arnhem wonende remonstranten (oorspronkelijk afkomstig uit andere gemeenten) een eigen gemeente op te richten. Dit werd toen verworpen omdat de Broederschap geen concurrent wilde zijn voor de Hervormde Kerk waarin zij voor haar gevoel thuishoorde. Slechts op plaatsen waar al van oudsher een gemeente van verstoten remonstranten te vinden was, stond het haar vrij te streven naar een zelfstandig voortbestaan. Deze discussie werd in 1867 weer heropend door Maronier. Voor hem was het belangrijk om naast het samenbinden van verstrooide remon-

stranten, bijvoorbeeld in Arnhem, tevens ruimte te bieden aan ontevreden hervormden.¹⁹ In 1868 werd ook dit plan om dezelfde redenen verworpen.²⁰ In 1872 komt dit plan, nu via de hierboven genoemde commissie van vijf kerken, weer ter tafel. Bij het aantrekkelijker maken van het predikantschap hoort dan ook het uitbreiden van het aantal predikantsplaatsen, onder meer door het vestigen van nieuwe gemeenten. Ook in dat jaar is de tijd nog niet rijp voor veranderingen. Van Teutem acht het onremonstrants om op deze manier naar uitbreiding van de Broederschap te streven.

[...] de strekking van dit artikel acht hij in strijd met den geest en de geschiedenis der Broederschap, die nimmer naar groote uitbreiding gestreefd, maar alleen naar handhaving van haar beginsel getracht heeft.²¹

Vanaf 1875 vinden er uitgebreide discussies plaats over het opheffen van de gemeente Schoonhoven. Deze gemeente is te klein geworden en voor haar instandhouding zou veel geld nodig zijn. Uiteindelijk wordt deze gemeente behouden als een soort zendingspost in orthodox gebied. In deze discussie schrijft de Sociëteitscommissie in een verslag aan de Grote Vergadering wat de moeilijke keus is waar de Broederschap voor staat, omdat er:

[...] mede voor onze Broederschap zeer ernstige tijden aanstaande kunnen zijn; een keerpunt misschien, waarop het beslist zal worden, of zij een langzamen en weinig eervollen teringdood zal sterven, na een roemrijk verleden, dan of zij nog opnieuw tot een waarachtigen en grooten zegen zal worden voor de Vaderlandsche Kerk.²²

Daar waar het zelfstandig voortbestaan van de Broederschap niet vanzelfsprekend is door haar geringe aantal leden en slechte vooruitzichten (tussen 1855 en 1881 worden zes kleine ge-